

IBDIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Petrașcu, N.

MARI ROMÂNI. LA RĂSCRUCE DE VEACURI/ N. Petrașcu –
București: Paul Editions, 2023

ISBN general: 978-630-6588-09-1

ISBN vol. 1: 978-630-6588-10-7

N. PETRAȘCU

MARI ROMÂNI

La răscruce de veacuri

Redactare: *Mihaela Enache*

Nicoleta Monoran

Tehnoredactare: *Paul Editions*

Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

Comenzi la telefon: 0762068926; 0730.660.427; 0731.884.583

email: comenzi.pauleditions@gmail.com

VASILE ALECSANDRI

A vorbi de Alecsandri este pentru mine o ocazie, aş putea zice fericită, este ca şi cum ar vorbi cineva de omul cel mai de seamă şi cel mai distins ce l-a cunoscut şi apropiat în viaţă.

Căci Alecsandri n-a fost numai marele nostru poet naţional, adică o încarnaţie a geniului românesc – orice-ar zice triştii căutători de pete în soare – n-a fost numai un patriot arzător în toate minutele vieţii sale, dar el a fost, pe lângă acestea şi ca om, un exemplar rar de nobleţe şi seninătate sufletească, de corectitudine şi demnitate, de conştiinţă şi onestitate, de respect pentru alţi oameni şi de compătimire pentru cei loviţi de soartă – şi toate acestea învăluite într-un natural, într-o politeţe, într-o simplitate desăvârşită.

Lăsând dar astăzi la o parte poetul, voi încerca să ating câteva din însuşirile omului, poate nu fără folos, mai ales astăzi când oamenii par mai rari decât chiar talentele.

Am văzut pentru întâia oară pe Alecsandri, pe când eram elev pe băncile liceului din Bârlad în anul 1877, când el, rugat de doamnele Crucii Roşii Române, cutreiera oraşele ţării ca să strângă ajutoare pentru răniţii războiului.

În Bârlad, graţie unor profesori entuziaşti şi avântului tineretului şcolar, primirea lui seara a fost un triumf. Mii de locuitori, elevii tuturor şcoalelor, muzici, cuvântări, ovaţiuni, l-au întâmpinat şi l-au urmat pe tot drumul până la casa cea mai frumoasă din oraş, casa boierului Iamandi, unde fu găzduit. Publicul în număr imens înconjură casa, îl aclamă până la miezul nopţii, când Alecsandri ieşi în balcon şi rugă pe toţi să se retragă promiţându-le că le va vorbi a doua seară la teatru.

A doua zi dimineaţa, el vizită liceul oraşului, unde ne găsi pe noi în ora de limba greacă, traducând cântul I din *Iliada*. Ne vorbi

atunci de Homer, ca de cel mai mare poet al lumii, emoționat, transfigurat la față ca un cântăreț ce atinge coarda cea mai de sus a instrumentului său. Seara, vorbi pe scena teatrului, pătruns de admirație, de eroismul ostașilor noștri în luptele și asalturile de peste Dunăre și aduse un omagiu călduros femeilor române, spunând cât era de fericit de a le vedea venind cu atâta devotament în ajutorul răniților noștri, comparându-le cu italiencele pe care le văzuse în războiul Piemontului de la '66.

Un mic incident cu o notă deosebită, povestit de poet mai târziu, se petrecu la plecarea lui din orașul Bârlad. Printre lumea ce-l însoțea la gară și îi ura drum bun, două fete între 10 și 12 ani, nebagate în seamă de nimeni, stăteau la ușa salonului de așteptare, ținând două buchetele în mâini și așteptând să întâmpine cu ele pe poet la coborârea din trăsură, deși poetul trecuse pe lângă ele și era acum în momentul de a se urca în tren. Cineva care le văzu alergând de câte ori auzeau câte o trăsură, le întrebă ce voiesc. Când le auzi, le duse în sală dinaintea poetului. Ele îl priviră un moment, se uitară nedumerite una la alta și... nu voiră să-i dea buchetele, necrezând că bătrânul din fața lor e însuși poetul Alecsandri. Întrebate de ce nu-și oferă buchetele, copilele răspunseră că așteaptă pe poet, „care e tânăr și frumos”. În închipuirea lor, Alecsandri nu putea fi decât tânăr...

L-am cunoscut în una din serile de iarnă a anului 1883, la o serată literară de la Maiorescu. Între persoanele prezente erau: Carp, aruncând săgeți spirituale în dreapta și în stânga, Teodor Rossetti, cu gravitatea-i de magistrat în exercițiul funcției, Iacob Negruzzi, plimbându-se nervos de la un colț al camerei la altul, Hașdeu, cu surâsul lui sarcastic, capul olimpien al lui Odobescu. Printre ei, mai tineri: Caragiale, cu zeflemeaua în privire, ca ținută în lanțuri să nu izbucnească, Teodor Șerbănescu, un catolic în biserica poeziei, Duiliu Zamfirescu, preocupat de el însuși, Teodor Nica, om de cifre, nedescifrat, Kibici-Răvneanu, umbră fără glas și alții. Pe la orele 9 trecute apărură Alecsandri, însoțit de Dimitrie Ollănescu. Toată adunarea se sculă în picioare; intra cu adevărat primul poet al țării și pe fețele tuturor se arăta o impresie de admirare și de mândrie. D-na Clara Maiorescu, născută Kremnitz, într-o toaletă deschisă, îi ieși înainte; d-ra Livia Maiorescu îi prinse la butonieră un buchet de violete de Parma,

pentru care el îi mulțumi spiritual probabil, căci ea răsese din toată inima. Maiorescu îi prezentă pe cei necunoscuți și Alecsandri se așeză lângă masa din mijlocul camerei, rugând să se continue lectura începută, o piesă de teatru. Am putut atunci să-l observ cu mai multă băgare de seamă. Alecsandri era de o înălțime cu puțin deasupra mijlociei, zvelt și ușor la mers. Obrazul său avea expresia unei ființe deosebite, în care părea că nu-i decât viața sufletească; palid, de o culoare ce nu destăinuia boală, o paliditate spaniolă, cu ochii mari și negri, cu arcadele sprincenelor sus și regulat ovale, c-o frunte albă și satinată, de pe care părul plecase de timpuriu, cu mustața sură și puțin retezată. Vocea blândă și venind cam de departe, surâsul binevoitor, dar rece, mișcările cumpătate ale unui om ce avea conștiința valorii sale, înfățișarea simplă și aristocratică în același timp. Îmbrăcat în redingotă neagră, cu tăietura hainelor clasică, părea că dădea el distincție hainelor, în loc să i-o dea ele lui. În vorbele, în mișcările, în privirea lui, o seninătate profundă, seninătatea unui om ce trăia în regiuni de pace, într-o lume cu lucruri frumoase și bune, cu totul deosebite de lucrurile de rând din sufletele noastre. Alecsandri era atunci de 60 ani trecuți, vârsta aceea frumoasă când omul privește de pe înălțimea vieții lui, stăpân pe sine, cu experiență, cu gândirea ajunsă la maturitate.

Autorul piesei, farmacistul P., inventatorul unui Salvadent de o obsesantă reclamă, citea cu o voce monotonă versurile sale anodine. Căscăturile de pe lângă el, care nu erau decât păreri individuale, amenințau să câștige unanimitatea asistenței. Într-un moment, când cititorul anunță o scenă în care intra eroul piesei – un amarez ce cântase cu flautul cu puțin mai înainte o serenadă iubitei lui – Maiorescu ca să mai învioreze atmosfera îl întrebă: „*Intră cu flautul?*”. Asistența răsese, iar autorul se descurajă. Atunci delicatetea lui Alecsandri fu atinsă. El ceru manuscrisul, îl privi puțin și citi încet și cu accent rar scena, care păru frumoasă și fu aplaudată. El făcu la sfârșit câteva observații pline de cunoștința meșteșugului scenei. Serata căpătase altă importanță; prezența lui îi dăduse ceva solemn.

În 1885, Alecsandri fu numit ministru plenipotențiar la Paris, post pe care îl primi cu greutate, aproape cu părere de rău, abia după trei luni de răzgândire și hotărât numai de insistența Regelui Carol care îi spuse că va fi reprezentantul Său, nu al

unui guvern. Cu toate acestea, puțin după sosirea lui acolo, el zicea într-o scrisoare: „*M-am păcălit părăsind câmpul înflorit al literaturii și intrând în acel ghimpos al diplomației. Biata muza mea stă culcată și adormită adânc într-un portofoliu, unde mă tem că-și va găsi mormântul.*”

Fiind numit eu însumi, ceva mai târziu, secretar de legație la Paris, am avut norocul de a-l avea câțva timp ca șef și de a-l cunoaște de aproape.

Cerințele vieții diplomatice și mai ales protocolurile ei plăceau puțin lui Alecsandri. Cu toate acestea mergea la recepțiile de rigoare, lua parte la serbări oficiale, se achita de formalități și venea aproape în fiecare dimineață la legație. Pleca din Place d'Alma unde stătea acum, lua drumul pe jos pe Avenue Montaigne, ajungea la Nr. 33 la legație, suia scara, intra în cabinetul lui, semna hârtiile, dădea audiențe la persoanele ce voiau să-l vadă și le satisfăcea cererile. Pe la 1 se înapoia acasă unde îl aștepta dejunul, cu bucate românești. Adeseori îl conduceam până acasă și rămâneam cu el la dejun.

Unul din cele mai frumoase daruri, cu care îl înzestraseră natura pe Alecsandri, era acela de a povesti lucruri interesante. Câte episoade frumoase și emoționante din viață nu ne zugrăvea el surzând, după masă! Din felul lui de a le povesti, din dispoziția bună ce i-o aduceau amintirile, din amănuntele lor colorate, vii și neașteptate, reieșea emoția cu care le simțise el odinioară. În orele lui de istorisire i se transfigura fața, ochii îi străluceau mai tare, glasul i se deschidea, iar flacăra dulce a amintirii arunca asupra obrazului său un farmec înduioșător. Atunci Alecsandri devenea cu adevărat frumos; armonia sprâncenelor și a trăsăturilor lui fine reîmprospăta în minte pe tânărul poet al *Doinelor* și *Lăcrămioarelor*. Spunea lucruri din tinerețe, din viața românilor de pe la 1840 și din a prietenilor săi dispăruți. Fie că întâmplarea îl ducea la o noapte petrecută pe Ceahlău sau la un episod din războiul Crimeei, fie că-l arunca în Paris la o reprezentație de teatru cu apariția lui Victor Hugo pe scenă în aplauzele publicului sau la o întâlnire cu călători străini la Sevilla, el găsea în amintirile sale atmosfera locului, cu impresiile momentului și cu surprinderi hazlii, încât ți se părea că asिști la episoadele unor nuvele chibzuite de un meșter al condeiului. În rară memorie tinerețea a trăit mai încântată ca

în a lui Alecsandri. O singură aluzie ce făcea cineva la trecut, îl deștepta, îl ademenea. Așezat în fotoliul lui, el povestea de obicei răsând. Din timp în timp se oprea și după o pauză, relua firul. Istoria într-o limbă adânc românească, îndulcită de pronunția moldovenească, atât de iubită de Eminescu, întrebuițând adesea vorbele franțuzești: *fichtre, cocasse, biscornu*, etc., care îi înviorau narația. Din amintirile lui, ai fi putut să-i reconstitui viața, cum i-a reconstituit-o în parte George Bengescu. Uneori amesteca observații ironice la adresa unor politicieni în vază, al căror trecut el îl știa altfel de cum și-l dădeau ei, și ușor zâmbind, atingea câteodată, rar de tot, pe unii oameni de litere ce-l „osândiseră”: pe Macedonschi, Nădejde, Delavrancea, Vlăhuță, găsindu-le epitete spirituale. De Nădejde îndeosebi, care descoperise că piesa *Agachi Flutur* era tradusă din *L'Avare en gants jaunes* de Labiche, zicea: „*Que voulez vous? il est heureux d'enfoncer des portes ouvertes*”... sau altă dată: „*il y a des gens qui aiment donner des coups d'épée dans l'eau!*”... Iar ca încheiere asupra vieții și felului sufletului său, privea lung în aer cu o atitudine senină ce părea că voiește a zice că el nu așteptase recunoștință, nici admirație de la nimeni, ca pasărea care e răsplătită de cântecul ei!... Ceea ce apărea încă din amintirile lui, era că în toate împrejurările vedeai un om bun, delicat și moral. Bunătatea sa te făcea să-i înțelegi optimismul și indulgența lui în toate și pentru toți.

Acompaniindu-l în trăsura la seratele Președintelui Republicii, Carnot, așteptam înainte de a intra în palat în nesfârșitul șir de trăsuri care trebuiau să facă coadă până să tragă la scară. Birjarii francezi începeau să se „angheoleze” între ei, iar Alecsandri întorcându-se către mine și zâmbind îmi spunea: „*Prefer spiritul lor formelor din salonul Elizei*”... Odată, când suiam scara palatului, prin mulțimea ce se ridica, se cobora Coppée. Recunoscând pe Alecsandri îi zise: „*Bonsoir maître... fug, e o căldură de mori ... și mai sus e și mai cald*”. Alecsandri răspunse încet răsând: „*Românul are șapte vieți...*” „*Oh! atunci... eu care n-am decât una ... și încă*”, ridică din umeri Coppée și dându-i mâna dispăru la vale pe scară. La intrare, în primul salon, Carnot și d-na Carnot, primeau invitații. Cum cei de la legația Română: ministrul, consilierul legației George Bengescu și eu eram înalți și cum Carnot era și el înalt și iubea oamenii înalți, ne întâmpină, după prezentările

făcute de ministrul nostru, cu vorbele: „*Toți românii sunt așa de înalți?*”, „*Fiindcă suntem de aceeași rasă cu Dv.*” replică zâmbind Alecsandri. În salonul diplomatic, cu pereții de cristal, el dădea mâna celor de față, le spunea sau răspundea câte un cuvânt nostim și în câteva minute se făcea nevăzut. Odată simțindu-l că vrea să plece, nunțiul Papei, cu un picior întins pe un taburet, îi arată cu mâna piciorul voind să-i spună că-și făcea datoria să stea acolo chiar așa bolnav. Alecsandri zâmbi numai. Nunțiul, cu o privire blândă zise: „*Surâdeți... Un gând bun vă trece prin minte. Un gând ingerez*”. După un moment, Alecsandri răspuse: „*Am totdeauna admirație pentru răniții care continuă lupta*”. Nunțiul ridică sprâncenele sus și clătină din cap mulțumindu-i de compliment. A doua zi la dejun, Alecsandri admira onctuoșitatea religioasă a catolicilor, în special a bătrânului Nunțiu al Papei. „*Aseară când îmi arăta piciorul bolnav, îmi trecuse fără voie prin gând o comparație franceză nedelicată; Nunțiul, cu spiritul lui evanghelic, m-a silit imediat să găsec o comparație bună ... comparația cu răniții.*”

Convorbirea cu Alecsandri avea de obicei un ton glumet, spiritual. Nota aceasta se observă și în scrisorile sale în care, pe lângă preocuparea de formă, adică de a fi scrisorile unui aristocrat, face spirit scriindu-le, un spirit fără răutate, franțuzesc, întâlnit în fraze pe neașteptate.

Într-o scrisoare, ce-mi trimitea de la Mircești în 1899, an în care grânele se vindeau cu greu, el zice: „*Recolta anului acesta a fost frumoasă, dar cumpărătorii nu se prezintă, încât stăm cu taraba deschisă strigând: încet, încet, nu mă grămădiți că voi da la toți... și strigătul se pierde în pustiu...*”.

Acest spirit delicat, surâzător, era atmosfera firească a gândirii lui.

La prânzurile diplomatice, unde era invitat, el se ducea după ce stătuse acasă la masă și nu făcea decât să guste din bucatele prezentate: „*Mâncărurile și vinurile lor sunt prefăcute*” (frelatés). Ca să fie sigur de bucatele lui, deși mânca foarte puțin, Alecsandri își adusese la Paris bucătarul lui, țigan, ce-i pregătea între altele, o dată pe săptămână, strămoșeștile sărmăluțe de „curechiu murat” și moldoveneștile „poale-n brâu” tăvălite prin smântână.

Politețea o avea Alecsandri într-un grad desăvârșit; o politețe în care inteligența lui se contopea în chip firesc cu inima și

demnitatea lui cu respectul față de alții. Cei ce l-au cunoscut au știut modul blând cu care el făcea observările sale asupra unei scrieri ce i se prezenta și cuviința cu care discuta despre alții. Ca formă, ca om de lume, era un adevărat gentilom și trecea cu vederea lipsa de creștere a altora. Într-o zi se prezentă la cancelaria legației o doamnă c-o înfățișare voluntară și îndrăzneată, fostă directoare de școală în țară și ajunsă avută. Ea cerea ministrului o hârtie ce nu stătea în căderea lui s-o dea – o legitimație, cu care să poată scoate o sumă de bani însemnată de la o bancă, depusă pe alt nume și care urma să-i revină ei ca moștenitoare. Alecsandri, de câte ori o vedea în cabinetul lui, își arăta cu delicatețe părerea de rău că n-o putea satisface. Ea încercă atunci a-l lăsa să înțeleagă că ar avea pentru el o atenție deosebită. Alecsandri se prefăcu că nu înțelege. În urmă, ea, luând politețea lui ca o slăbiciune, căută să se impună și începu să strige în cancelarie: „*Domnule Ministru, numele d-tale îl cunosc de mult și l-am stimat; azi când te cunosc în persoană regret că te-am cunoscut*”. Alecsandri nu răspunse la aceasta decât: „*Dacă dv. d-nă, veniți chiar în cancelaria legației mele să mă insultați, atunci... dați-mi voie să mă închin cu plecăciune*” și se retrase în cabinetul său trăgând ușile după el.

Politețea lui însă nu lăsa totuși ca cineva să atingă demnitatea țării pe care o reprezenta. O prințesă, fiică de domn român, care, deși trăia din veniturile imenselor sale moșii din țară, nu „catadixa” să urce scara legației, ceru prin valetul ei registrele cancelariei jos la trăsură, voind să semneze în ele de primirea unui act. Alecsandri simțind intenția ei de a-l ofensa, îi trimise știrea că „*Legățiunea țării e la rândul întâi, Avenue Montaigne 33*”. Ea plecă fără a se mai întoarce.

În anul expoziției franceze din 1889, el se cobora uneori din Avenue Montaigne pentru a vizita expoziția, care era la doi pași și se întorcea uimit de puterea de invenție a popoarelor și de gustul francezului. Într-o zi, legația noastră fiind invitată la un prânz de inaugurare a restaurantului român, ce avea să atragă mai târziu atât de mult prin lăutarii și ariile noastre naționale, Alecsandri merse împreună cu personalul misiunii. În momentul în care el luă loc la masă, lăutarii, rău inspirați, începură a intona, după primul marș, „*Steluța*” de Alecsandri, iar o funcționară îmbrăcată în costum național a localului îi prezentă un buchet de flori,

vorbind cu accent evreiesc. Aceste greșeli, dată fiind sensibilitatea lui fină, îi strică bună dispoziție din ziua aceea.

În neputința de a mai călători prin țări depărtate, se ducea acum câteodată la hotelurile mari din Paris, la Grand Hotel sau la Continental, se așeza pe terasă într-un scaun legănător și privea ore întregi la călătorii care plecau sau soseau. Această simplă priveliște cu mișcările grăbite ale unora, cu luările de adio ale altora, cu geamantane și cufere, cu bucurii de sosire la Paris sau cu regrete de plecare, cu figuri din cele patru părți ale lumii, îi făcea bine; i se părea că se află el însuși în călătorie. De asemenea neputând să meargă seara la teatru, cumpăra piesele noi și le citea singur acasă sau asculta cu plăcere pe cei din jurul său când îi vorbeau de unele dintre ele. Într-o seară, lăudându-i jocul actorilor din „*Un caprice*“ al lui Alfred de Musset, când am ajuns la scena cu ceaiul, el mă completă recitând exact dialogul.

Lumea trecutului avea pentru Alecsandri intensitatea vieții și fericirii actuale.

Odată însă, ca să nu pară prea rob al amintirilor, după o lungă și frumoasă istorisire din trecut, îmi recită răsând încet versul lui Lamartine după un... *dar ...*

Ce qui n'est plus pour l'homme, a-t-il jamais été?

Aceste câteva trăsături îmi închipui că dau o idee despre omul Alecsandri care, unit cu poetul și cu patriotul, alcătuiesc figura cea mai senină, cea mai caldă și cea mai luminoasă din generația de la 1840.

DRIDRI

Poeții, acei iluzionari naivi de altădată, prin detașarea lor firească de viața de toate zilele, sunt recunoscuți astăzi ca niște oameni care văd și simt cele mai multe din realitățile tainice ale naturii, în vreme ce obștea omenească, legată prin simțurile și cerințele vieții zilnice, nu vede decât suprafața lucrurilor, care-i acoperă, ca un văl, lumea intimă a naturii.

Pentru poeți acest văl este mai străveziu. Ei sunt în privința aceasta cei mai privilegiați ai soartei, căci, dacă alți artiști, un pictor, un muzicant, pătrund în acele orizonturi adânci, ei nu o pot face decât unilateral, numai prin unul din simțurile lor, văzul sau auzul.

Așa fiind, poeții, adevărații poeți, au simțit dragostea, adică iubirea sentimentală, iubirea sufletească dintre bărbat și femeie, ca un dar minunat al naturii, ca o comoară de armonii și fericiri; în voința dragostei de a fi unică, absolută, ei au văzut un elan al ființei noastre spre infinit, infinit de bine, de frumos, de simpatie și de conștiință umană; în dorința dragostei de a fi eternă, ei au văzut un simbol, o verigă de aur prin care circulă curentul din lanțul eternității.

Alecsandri este din numărul lor. Pentru el, dragostea de femeie a fost un bun atât de prețios și atât de sfânt, că el simțea această dragoste întinerindu-l, dându-i aripi, ridicându-l deasupra mizeriilor vieții, idealizându-l – îndumnezeindu-l – cuvântul e al lui și poate numai al lui.

Pentru el, femeia avea o menire supremă, misterioasă și de aceea ea era o faptură vrednică de admirație și de respect, pentru frumusețea ei, pentru poezia ei, pentru divinația ei, superioară bărbatului în simțirea, în gustul, în aristocrația ei firească, în croismul suferințelor ei fizice de pe urma dragostei.